

Att följa varje barns lärande i förskolan - en etisk och didaktisk utmaning för förskollärare

Monica Ehrström

Mälardalens Universitet

En stor utmaning för förskollärare är att de ska planera sin undervisning för att utmana och stödja varje barns lärande, samtidigt som många förskollärare känner en osäkerhet inför bedömning som utgångspunkt för undervisningen. I en studie med fokus på förskollärares resonering (Ehrström, 2023) framkommer att förskollärares osäkerhet kan relateras till bedömningens moraliska dimension. Det vill säga att förskollärare ska vända blicken mot enskilda barn för att följa progressionen i deras läroprocesser, samtidigt som det i forskning (Alasuutari, Markström & Vallberg Roth, 2014; Vallberg Roth, 2014) framkommit risker med bedömning för barns identitetsskapande. När förskollärare känner sig osäkra på vad som är etiskt rätt mot barnet kan det innebära att de undviker att uppmärksamma och följa progressionen i enskilda barns lärande. Därmed kan det leda till konsekvenser när förskollärare ska planera och genomföra sin undervisning baserat på didaktiska ställningstaganden för att utmana varje barn i deras lärande.

Tydlighet kring bedömning och undervisning

För att kunna utmana och stödja barn i deras läroprocesser behöver förskollärare utvärdera sin undervisning och hur väl den bidrar till barns lärande. De behöver därför bedöma progressionen i varje barns lärande i relation till sin undervisning. Bedömning behövs dessutom för att förskollärare ska kunna planera sin undervisning och för att varje barn ska få möjlighet att lära utifrån sina förutsättningar. När det saknas en gemensam förståelse för hur förskolans undervisning kan anpassas för att möta barn i deras pågående läroprocesser kan det bli en didaktisk utmaning för förskollärare när de ska planera sin undervisning. Det kan i sin tur innebära att varje barn inte med säkerhet får förutsättningar att lära så långt det är möjligt utifrån sina förutsättningar.

I en licentiatstudie jag genomfört framkommer att det är av betydelse att det finns en tydlighet gällande vad det är som ska bedömas och varför, för att undvika att bedömningen kan bli ett etiskt dilemma för förskollärare i deras uppdrag. Det är dessutom viktigt att det finns en tydlighet gällande på vilket sätt enskilda barns läroprocesser kan utgöra en förutsättning för undervisningen i förskolan. Här kan exempelvis förskollärares gemensamma reflektioner kring undervisningens möjligheter bidra till en gemensam förståelse, vilket i nästa led kan underlätta didaktiska ställningstaganden för att utmana varje barn i deras lärande.

Likvärdiga förutsättningar för lärande

Förskolan i Sverige ska hålla god kvalitet och utbildningen ska vara likvärdig. Det betyder att den ska erbjuda möjligheter för alla barn att lära så långt det är möjligt utifrån sina förutsättningar. I förskolan möts barn med skiftande uppväxtvillkor och en stor variation av erfarenheter, vilket innebär att barn har olika förutsättningar för lärande. Att arbeta för likvärdighet i utbildningen innebär att undervisningen i förskolan därmed inte kan genomföras med lika förväntningar på alla

barn.

Målbilden att skapa en likvärdig förskola för alla barn, har dock visat sig skapa en osäkerhet hos förskollärare. Osäkerheten handlar om att de förväntas utvärdera hur undervisningen bidragit till barns utveckling och lärande samtidigt som bedömning i förskolan är omdiskuterat av etiska skäl (Alasuutari, Markström & Vallberg Roth, 2014; Bjervås, 2011; Vallberg Roth, 2009; Vallberg Roth, 2014). Risker som framkommit är bland annat när barns lärande uppmärksammas med hjälp av standardiserade bedömningsunderlag, vilket inte synliggör barnets individuella lärprocess, eller när barns lärande jämförs mot andra barns lärande.

När läroplan för förskolan (Skolverket, 2018) reviderades tillkom ett stycke i texten för att betona att förskolan ska erbjuda en likvärdig utbildning. För att skapa en likvärdig förskola av hög kvalitet är det därför viktigt att det finns en tydlighet gällande vilka de gemensamma målsättningarna är och hur arbetet ska genomföras.

När olika samhällseliga målsättningar krockar

Uppdraget att erbjuda en likvärdig förskola har ett samhällseligt syfte. Ibland kan olika samhällseliga målsättningar vara i rörelse samtidigt, vilket innebär att de kan framstå som motsägelsefulla för de verksamma som ska omsätta dem i praktiken. Det motsägelsefulla i förskollärares uppdrag gällande att följa enskilda barns lärande handlar om att förskollärare måste förhålla sig till barns etiska rätt att inte bli ensidigt bedömda, samtidigt som varje barn har rätt att utmanas och få stöd att lära så långt det är möjligt utifrån sina förutsättningar genom undervisning (Alasuutari, Markström & Vallberg Roth, 2014; Insulander & Svärden Åberg, 2014; Johansson, 2016; Palla, 2021). På vilket sätt förskollärare förstår betydelsen av undervisning och bedömning, är därför avgörande för hur de kan ta sig an det som kan uppfattas som motsägelsefullt i uppdraget.

Olika förhållningssätt skapar olika förutsättningar för uppföljning

Den här artikeln tar sin utgångspunkt i en studie (Ehrström, 2023) där jag har undersökt hur förskollärare själva resonerar om att följa varje barns lärande. Studien bygger på intervjuer med 7 förskollärare. Vid intervjuerna användes stimulated recall-metoden (Calderhead, 1981) vilket innebär att förskollärarna fick möjlighet att resonera kring situationer de själva valt som visar hur de gör för att uppmärksamma och följa enskilda barns lärprocesser, med hjälp av inspelade videofilmer. Materialet från intervjuerna analyserades genom innehållsanalys (Graneheim & Lundman, 2004). Resultat från studien visar att förskollärarnas förhållningssätt till bedömning och undervisning varierar på flera sätt.

I förskollärarnas resonemang framkommer att de använder olika tillvägagångssätt för att följa progressionen i barns lärandeprocesser. De samarbetar med kollegor och vårdnadshavare på olika sätt samt av olika anledningar, och de följer barns utforskande och lärande på olika sätt och av olika anledningar. Exempelvis framkom i studiens resultat att några av förskollärarna endast brukar synliggöra barnets lärprocesser ur ett perspektiv, utifrån en pedagogs tolkning. Det kan till exempel innebära att en förskollärare behöver ägna tid ensam med varje barn. Andra förskollärare beskriver att de brukar synliggöra barnets lärande ur flera perspektiv, utifrån flera kollegors tolkningar. De organiserar därför gemensamma möten för att kunna tänka tillsammans kring barnet.

Dessutom framkom i förskollärarnas resonemang, att några av förskollärarna brukar skapa sig en bild av barnets lärprocess med utgångspunkt i flertalet olika lärandesammanhang, det vill säga utifrån flera undervisningssituationer. Andra förskollärare förklarar att de endast brukar synliggöra barnets lärprocess med utgångspunkt i ett fåtal utvalda sammanhang, till exempel med fokus på barnet ur ett socialt perspektiv. En förskollärare uttrycker att det hon anser är viktigast att se och

följa i en stressig arbetssituation, är vad barnet gör i utbildningen och att de mår bra. Förskolläraren förklarar att anledningen till att hon anser att detta är viktigt, är för att hon känner att det är viktigt att kunna förmedla detta till barnets vårdnadshavare när de hämtar sitt barn.

Genomgående i studien förekommer i förskollärarnas resonering två olika förhållningssätt när de resonerar om bedömning för att följa barns lärande. Det ena förhållningssättet innebär att förskollärarna fokuserar på barns sociala och etiska rättigheter. Det andra förhållningssättet innebär i stället att förskollärarna fokuserar på barns rätt att utmanas och få stöd att utvecklas så långt det är möjligt utifrån sina förutsättningar.

Resultaten i studien visar att förskollärares olika förhållningssätt påverkar *vad* som kommer att göras synligt och *vad* som därmed blir möjligt att följa upp. Det vill säga att förskollärarna framställer barnet antingen ur ett helhetsperspektiv där barnets alla förmågor framkommer, eller att de framställer barnet utifrån ett fåtal lärandesituationer och tolkningar, vilket synliggör barnet utifrån ett begränsat perspektiv.

Implikationer

Artikeln har, med utgångspunkt i några förskollärares resonering, belyst vad som kan vara avgörande för att förskollärare ska kunna följa progressionen i varje barns lärande. När förskollärare talar om bedömning som ett sätt att skapa möjligheter att utmana barns lärande innebär det också att de kan påverka barns lärande genom sin undervisning. Att bara uppmärksamma vad barn har gjort eller haft möjlighet att uppleva, visar inte hur barnen har tillägnat sig undervisningen. Det skapar inte heller möjligheter för förskollärare att anpassa och utveckla sin undervisning, för att skapa förutsättningar för varje barn att lära utifrån sin potential. Därför är det viktigt att förskollärarna först får möjlighet att reflektera över sina didaktiska val, för att därefter planera och organisera undervisningen så varje barn ska kunna synliggöra sina lärprocesser och i ett längre perspektiv, sin progression.

Studien som artikeln utgår ifrån, visar att det är viktigt att förskollärare vet hur de ska uppmärksamma samt framställa barnet ur ett holistiskt perspektiv för att barnet ska synliggöras med utgångspunkt i alla sina kompetenser och för att undervisningen därefter ska kunna utformas så att varje barn kan utmanas att lära utifrån sina egna förutsättningar. För att ta sig an den etiska och didaktiska utmaning som framkommit, är det av betydelse att förskollärare får möjlighet att reflektera över hur de kan uppmärksamma enskilda barns lärprocesser, utan att det innebär användande av standardiserade bedömningsunderlag som inte visar barns individuella lärprocesser eller kan resultera i att barns lärande jämförs mot andra barns lärande. Det är dessutom av betydelse att det tydligt framkommer att uppföljning av varje barns lärandeprocess inte är något som förskollärare kan välja bort utan det är en utmaning som de i stället måste ta sig an.

Referenser

1. Alasuutari, M., Markström, A. & Vallberg Roth, A. (2014). Assessment and documentation in early childhood education. New York: Routledge.
2. Bjervås, L. (2011). Samtal om barn och pedagogisk dokumentation i förskolan som bedömningspraktik - en diskursanalys. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
3. Calderhead, J. (1981). Stimulated recall: a method for research on teaching. *British journal of educational psychology*, 51(12), 211-217.
4. Ehrström, M. (2023). Uppmärksamhet för bedömning: att följa varje barns lärprocesser för en likvärdig utbildning i förskolan. Lic.-avh. Västerås: Mälardalens universitet
5. Graneheim, U.H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24, 105-112.
6. Insulander, E. & Svärden Åberg, E. (2014). Vilken kunskap erkänns i det systematiska

kvalitetsarbetet? Om oförenliga tankestilar i dagens förskola. *Nordisk Barnehageforskning*, 7(12), 1-18.

7. Johansson, E.M. (2016). *Det motsägelsefulla bedömningsuppdraget: en etnografisk studie om bedömning i förskolekontext*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2016. Göteborg.
8. Palla, L. (2021). *Speaking of children´s needs: The tricky terrain between preschool policy and practice*. *Nordisk tidsskrift för pedagogikk og kritikk*. 7, 376-390.
9. Vallberg Roth, A. (2009). *Styrning genom bedömning av barn*. *Educare - Vetenskapliga skrifter*, ISSN 1653-1868, nr 2-3, s. 195-219.
10. Vallberg Roth, A. (2014). *Bedömning i förskolors dokumentation - fenomen, begrepp och reglering*. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 19(4-5), 403-437.
11. Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. [Stockholm]: Skolverket.